

Sto trideset pet godina postojanja bolnice Ćuprija i uvod u obeležavanje pedesetogodišnjice osnivanja službe patologije i sudske medicine opšte bolnice – Ćuprija

A hundred and thirty five years of egzistance of Cuprija general hospital and introduction into the fiftieth anniversary of pathology and forensic medicine department founding in general hospital Cuprija

Predrag Božić, Sanja Acimović, Nebojša Petronijević

Opšta bolnica Ćuprija

Predrag Bozic, Sanja Acimovic, Nebojsa Petronijevic

General Hospital Cuprija, Serbia

PRIMLJEN 23.05.2017.

PRIHVAĆEN 22.07.2017.

RECEIVED 23.05.2017.

ACCEPTED 22.07.2017.

SAŽETAK

Kada je Srbija, u decembru mesecu 1838.godine, dobila novi Ustav, odmah je počelo da se radi na organizovanju sanitetske službe. Ćupriji, kao sedištu Okruga ćuprijskog od 1835.godine, pripadalo je da ima i svog stalnog okružnog fizikusa koji bi obavljao rad i stručni nadzor zdravstvene službe u celom Okrugu ćuprijskom (Srez despotovački, paraćinski i resavski).

Početak 1839.godine postavljen je za lekara Ćuprijskog garnizona konjice dr Karl Beloni, koji je, još iste godine, osnovao malu garnizonu bolnicu. Na čelu državne komisije sa dr Acimom Medovićem (koji je bio i predsednik Srpskog lekarskog društva) donesen je 1879. i 1881.godine "Zakon o uređenju sanitetske struke i o očuvanju narodnog zdravlja". Dr Mladen Janković, inspektor Sanitetskih zavoda, postupajući po predhodnom naredjenju, došao je u Ćupriju 26.avgusta 1881.godine i na Vašarištu je postojeću baraku renovirao i opremio, tako da je mogla da primi 20 bolesnika. OTVORENA JE OKRUŽNA BOLNICA U ĆUPRIJI 7.AVGUSTA (po starom kalendaru) 1881.GODINE. Kasnije je izgrađena glavna bolnička zgrada koja je svečano useljena 29.oktobra 1906.godine.

Odsek za patološku anatomiju, pato-histologiju i sudsku medicinu u Ćuprijskoj bolnici osnovan je u 1968.godini, a bio je smešten u prostorijama bivšeg Dispanzera za dečje bolesti. Osnivač odseka je bio Dr Bratislav Glavičić prvi specijalista patolog za čitavo Pomoravlje.

Ključne reči: Ćuprija, Opšta bolnica, Služba patologije, okružni lekar, patolog

SUMMARY

When Serbia got a new constitution in December 1838. work on the organization of medical services immediately started. Cuprija, as a Head office of Cuprija county 1835. Have had the privilege to has its permanent physician that worked and performed the supervision of health services throughout the County of Cuprija (Province Despotovac, Paracin and Resavica).

In early year of 1839 Dr.Karl Belon was appointed as a doctor of Cuprija cavalry garrison, who established a small garrison hospital in the same year of his arrival. The State commission, in 1879 and 1881 with dr Acimom Medovic as the president, (who was also the president of the Serbian Medical Society) adopted "The law on the regulation of the medical profession and the preservation of public health". Dr Mladen Jankovic, the inspector of Medical institutes, acting on previous orders, came in Cuprija on August the 26th 1881 and in the Vašarište found the shed. After its renovation and furnishing, it was able to accommodate 20 patients. Opening of the District Hospital in Cuprija was performed on August the 7th 1881(Julian calendar). Later, at a new location, the main hospital building was constructed. Official moving into it took place on October 29th 1906.

Department of Pathology, patho-histology and forensic medicine in Cuprija hospital was founded in 1968, and was accommodated in the former premises of the Department for pediatrics. Founder of the section was Dr Bratislav Glavicic, the first specialist of pathology for the whole Pomoravlje district.

Keywords: Cuprija, District hospital, Department of Pathology, county physician, pathologist

KORESPONDENCIJA / CORRESPONDENCE

Predrag Božić, Opšta bolnica Ćuprija, Služba patologije, Miodraga Novakovića 78 Ćuprija, Tel.063626345, E-mail: pecabozic.cuprija@gmail.com

Predrag Bozic, Department of pathology, General Hospital Cuprija, Serbia, Miodraga Novakovića 78 Cuprija, Tel.063626345, E-mail: pecabozic.cuprija@gmail.com

Srbija, pod viševekovnom turskom upravom, bila je zaostala u svakom kulturnom napredku, a bez lekara, ne samo za vreme oba ustanka, nego i još mnogo kasnije. Ta pojava mogla bi se objasniti neprosvećenošću i osiromašenjem naroda posle ustaničkih gubitaka i turskih pljačkanja, što sve skupa nije pružalo kulturne i materijalne uslove za dolazak i rad stranih lekara. Prvi takvi lekari, koji su se počeli javljati retko i pojedinačno, dolazili su kao lični lekari beogradskog paše, a potom na službi srpskog kneza i njegovog dvora, dok je narod i dalje bio lišen lekarske pomoći. Kasnije, i unekoliko brojniji, strani lekari bili su u vojsci, koja se tek počinjala stvarati. Prvi lekari bili su često slabe stručne spreme, i kao putujući samouci ili šarlatani, lutali po raznim krajevima i gradovima turske države, dolazeći mahom iz Turske, Grčke i Italije. Među njima bilo je i ozbiljnih radnika, koji su se zadržali u našoj zemlji i srodili se s našim svetom i prilikama života, stekavši zasluge za unapređenje naše medicinske kulture.

Od dolaska prvog lekara u Srbiju 1819.godine - Konstantin Aleksandridi, Grk (1918.god.) pa do 1836.godine kroz Srbiju je prošlo 14 lekara koji su se zadržavali u Srbiji kraće ili duže vreme, tako da je u 1938.godini bilo ukupno 9 lekara na sledećim dužnostima: dr Karl Paček, dvorski lekar, u Beogradu; dr.Maksim Nikolić Miškovičev, lekar karantinski, u Rači; dr.Emirih Lindenmajer, lekar gardijski, u Kragujevcu; dr.Karl Beloni, lekar gardijski, u Beogradu; dr.Herman Majnret, lekar karantinski, u Aleksincu; Dimitrije Kaparis, nediplomirani hirurg, gardijski lekar u Poza-revcu; Sava Jovanović, nediplomirani hirurg, karantinski lekar, u Radujevcu; dr Leopold Erlih, Austrijanac, u narodu poznat kao doktor Djoka Jovanović ili kratko doktor Djoka (ne zna se kada je tačno došao u Srbiju), lekar u Banji ; i dr.Antonije Slavuj, karantinski lekar u Aleksincu.^{1,2}

Postojao je samo jedan apotekar, mr.ph.Pavel Ilić, u Kragujevcu.

Kada je Srbija, u decembru mesecu 1838.godine, dobila novi Ustav, odmah je počelo da se radi na organizovanju sanitetske službe. Po tom Ustavu, upravljanje sanitetskom službom pripadalo je Ministarstvu unutrašnjih poslova, a upravljanje školama i bolnicama - Ministarstvu prosvete i crkvenih poslova, dr Karlo Paček, prvi šef Karantinskog odeljenja sa sanitetom, je 21.avgusta 1839.godine, izradio "Nastavlenije za okružne lekare i fizikuse" koje je sadržavalo 23 člana za lekare i fizikuse. Prema tom "Nastavljenju" okružni lekari su imali da ispunjavaju dužnost: fizikusa i lekara. U dužnost fizikusa spadalo je: opšta staranja o zdravlju poverenom mu okruga, pelcovanje kravljih boginja, kontrola nad jelom i pićem, nadzor nad apotekama, zabrana bapskog lečenja, uputstvo kako se drži prilikom raznih epidemija i o slanju izveštaja o svemu tome predpostavljenoj vlasti.

U čisto lekarske poslove spadalo je: poseta bolesniku, davanje mišljenja o sposobnosti lica za kakvu službu, o sposobnostima muškaraca za ženidbu, davanje mišljenja kod slučajeva trovanja, ubistva i tuča, lečenje bolesnika, pojedinačno ili u bolnicama i izdavanje lekova iz ručne apoteke tamo gde nema javnih apoteka.

Čupriji, kao sedištu Okruga čuprijskog od 1835.godine, pripadalo je da ima i svog stalnog okružnog fizikusa koji bi obavljao rad i stručni nadzor zdravstvene službe u celom Okrugu čuprijskom (Srez despotovački, paraćinski i resavski). Kada je 1890.godine izvršeno spajanje Okruga jagodinskog i Okruga čuprijskog, u zajednički Okrug moravski sa središtem u Čupriji, onda je od 1908.godine postojao za ceo Orkug moravski jedan okružni fizikus sa sedištem u Čupriji. U Čupriji je do I svetskog rata bilo ukupno 20 okružnih fizikusa.^{3,4}

Potreba za zdravstvenim ustanovama stacionarnog tipa, sa ciljem za smeštaj, negu i lečenje bolesnika, postojala je još u starom I srednjem veku, a sadašnji izgled počinje sticati u XIX veku. Prvi pomen o postojanju naučne medicine kod nas postoji još od početka XII veka, u vreme kada je srpska srednjevekovna država postala politički sigurna, čime su bili stvoreni uslovi za njen dalji kulturni razvoj. Ta srpska srednjevekovna medicina bila je u velikom usponu od XII pa sve do XV veka. Sa punim pravom se može reći da je sv.Sava osnivač prvih srpskih bolnica, pisac naših najstarijih spisa o medicini, donosilac lekova u Srbiju, itd. Naziv "Bolnica" prvi put se pominje u XII veku u Hilandarskom tipiku svetog Save. Prvu srpsku bolnicu osnovali su Stevan Nemanja i sv.Sava u manastiru Hilandaru 1191.godine, a prvu bolnicu na teritoriji Srbije osnovao je sv.Sava u manastiru Studenici 1208.godine, po svom povratku u Srbiju. Knez Lazar je u svom manastiru Ravanici podigao bolnicu za monahe, za strance i "raslabljene". Za vreme Turaka nije bilo nikakvih bolnica.⁵

Hatišerifom od 1830.godine dozvoljeno je Kneževini Srbiji da može osnovati bolnice. Državna vlast, dobivši tu mogućnost, već 1832.osniva dva špitalja-bolnice. Jedan za nahiju u Požarevcu, i drugi za čuprijsku nahiju u Svilajncu. Podizanje špitalja za čuprijsku nahiju u Svilajncu, nije slučajno, jer je u njemu, od 1815.godine do 1834.godine, bilo središte nahijskog kneza Milosava Zdravkovića, a od 1824.godine postojao i Sud nahijski. Ovo je važno, jer je celokupna briga oko osnivanja špitalja, kao i nadzor nad njim, spadala u delokrug dotičnog suda. Ova bolnica je bila kratkog veka tj.postojala je onoliko dokle je i Svilajnac bio središte čuprijske nahije i dokle je u njemu postojao nahijski sud.

Po novoj administrativnoj podeli Srbije, Čuprija je 5.novembra 1835.godine postala sedište Okruga čuprijskog, a samim tim i sedište drugih civilnih i vojnih ustanova.

U tako nastaloj situaciji moralo se početi i sa izgradnjom odgovarajućih zgrada za smeštaj dotičnih okružnih ustanova. Tako je u Čupriji, već 1837.godine, sagradjena kasarna za "kavaljeriju"(konjicu), a pored nje je istovremeno sazidana i jedna dvospratna zgrada,"dvokatno zdanije"za smeštaj okružnog načelstva. Ceo krug kasarne zahvatao je prostor "od 150 puta 120 fati". U novosagrađenoj kasarni smestio se garnizon konjice, veličine od jednog eskadrona, sa 10 oficira i 232 katana-vojnika. Početkom 1839.godine postavljen je za lekara Čuprijskog garnizona konjice dr Karl Beloni, koji je, još iste godine po svom dolasku, osnovao malu garnizonu bolnicu.

Dr Karlo Beloni, prvi vojni lekar čuprijskog garnizona i konjice, osnivač Vojne bolnice u Čupriji (1839)

Dr.Karl Beloni rođen je u varošici Levici u Gornjoj Madjarskoj, a po narodnosti Slovak. Medicinu je završio u Pešti 1838.godine i u Srbiju (sa lekarskim stažom od pola godine) došao je sa tri diplome: doktor medicine, magistar babičluka i magistar lekarija. Govorio je nekoliko jezika. Prema izveštaju iz 1872.godine, ova bolnica bila je smeštena u krugu Kasarne i raspolagala sa dve zgrade. U prvoj se nalazila apoteka, a u drugoj kancelarija, sobe za bolesnike, kuhinja, prostorija za pranje i kupanje i mrtvačnica. Imala je 20 bolesničkih postelja, a od osoblja: 1 vojnog lekara,2 bolničara i 1 pralju-vešerku. Od 1868.godine u ovoj bolnici su lečeni i "robijaši", koji su radili na imanju Državne ergele"Dobričevo". Prosečno, u jednoj kalendarskoj godini, lečeno je oko 289 vojnika, a u Bolnici je, pored poznatog lečenja, praktikovano puštanje pijavica, stavljanje kupica i puštanje krvi"iz žile"koje je vršio sam lekar ili bolničari, ili mesni berberin. Kada je Srbija objavila rat Turskoj 30.juna 1876.godine, u Čupriji je dr Andrija Bikl, okružni fizikus, bio mobilisan, a u varoši je bilo smešteno središte Saniteta južno-moravske divizije, na čelu sa sanitetskim majorom dr Vladanom Djordjevićem. U celoj Srbiji su formirane 54 rezervne bolnice. Čuprija po svom geografskom položaju, bila je glavno središte preko kojeg je išla evakuacija ranjenika timočko-moravske vojske. U njoj su formirane 3 rezervne bolnice: u kasarni, načelstvu i novosagrađenim barakama na vašarištu. Rezervna bolnica na vašarištu nalazila se izvan varoši i "bila udaljena od bunara poslednje kuće 200 metara, a od Morave 300 metara". Bila je dugačka 35, a široka 17 metara i u njoj je bilo smešteno 40 gvozdenih postelja u tri reda (sa obe strane po 16 kreveta i u sredini 8).

Manji deo barake, pregradjen sa jedne strane, služio je kao operaciona sala, a na suprotnoj strani, isti takav deo služio je za kupatilo.

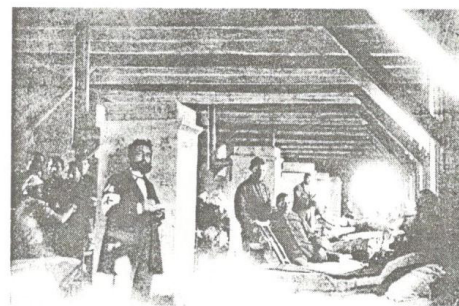
Čuprija je pri kraju osme decenije XIX veka od javnih ustanova imala: Okružno načelstvo, Okružni sud, Štab istočno-moravske divizije, komandu okružne brigade, komandu pontonjerske čete za celu Srbiju, osnovnu mušku i žensku školu, poštu, telegraf i veliku radionicu za skele i pontone. Crkva Sv.Georgija postoji od 1836. godine.⁶⁻¹²

Na čelu državne komisije sa dr Aćimom Medovićem (koji je bio i predsednik Srpskog lekarskog društva) donesen je 1879. i 1881.godine "Zakon o uredjenju sanitetske struke i o očuvanju narodnog zdravlja". Po tom zakonu svaka okružna varoš smatraće se kao zaseban srez i dobiće svoju bolnicu sa najmanje 20 postelja, prema potrebi i broju stanovnika". Zakon počinje da važi od 1.januara 1881.godine"u Nišu datum 28.dekembria 1879.godine. Sprovođeci izvršenje novo donesenog Zakona Ministar unutrašnjih dela Milutin Garašanin naredio je inspektorcu Sanitetskih zavoda da izvrši inspekciju postojećih bolnica, između ostalih i u Čupriji i da osnuje, odnosno otvori nove bolnice.

Dr Mladen Janković, inspektor Sanitetskih zavoda, postupajući po predhodnom naredjenju, došao je u Čupriju 26.avgusta 1881.godine i na Vašarištu je pronašao baraku, koja je bila podignuta za vreme prošlih srpsko-turskih ratova 1876-1878.godine. Posle njenog renoviranja i opremanja da može odmah da primi 20 bolesnika, **IZVRŠENO JE OTVARANJE OKRUŽNE BOLNICE U ČUPRIJI 7.AVGUSTA (po starom kalendaru) 1881.GODINE.**

Baraka rezervne vojne bolnice na vašarištu u Čupriji, iz Srpsko – turskih ratova 1876. – 1878. godine, u kojoj je otvorena čuprijska Okružna bolnica 1881. godine

Baraka rezervne vojne bolnice na vašarištu u Čupriji, iz Srpsko – turskih ratova 1876. – 1878. godine, u kojoj je otvorena čuprijska Okružna bolnica 1881. godine, unutrašnji izgled

Za prvog upravnika novootvorene bolnice postavljen je dr Evgenije Branovački, tadašnji okružni fizikus Okruga čuprijskog, a koji je istovremeno obavljao i apotekerske poslove u svojoj privatnoj apoteci.

Dr Evgenije Branovački, prvi upravnik Okružne bolnice u Čupriji.

Od osoblja bolnica je imala prvog bolničara i pomoćno osoblje. Kasnije je moralo doći do proširenja bolnice pa je iznajmljena kuća Jovanče Djulića, trgovca iz Čuprije, koja se nalazila u sredini varoši između crkve i reke Morave. Veliki zemljotres 1893.godine u Resavi i Pomoravlju nije poštedeo ni Bolnicu, koja je usled "nepogode" bila sva ispucana i postala opasna za smeštaj bolesnika. Na oštećenoj zgradi izvršene su opravke ali s motivacijom da je u izgledu skoro podizanje nove bolnice. Koristeći zakonske izmene, Skupština Okruga moravskog je 1902.godine donela odluku o zidanju novih bolnica u Čupriji i Jagodini. Bolnica u Čupriji je planirana za 70 postelja po razradjenom paviljonskom tipu. U planu je, pored glavne zgrade, predviđena i zgrada za zarazne bolesnike, izdvojena zgrada za "posmatranje ludih i pritvorenika", jedna zgrada za upravu i ekonomat, izdvojena kuhinja i perionica, zatim vodovod, kanalizacija, kupatila, nužnici sa ispiranjem, itd. Glavnu bolničku zgradu komisija je primila 11.septembra 1906.godine, a svečano useljenje je obavljeno 29.oktobra 1906.godine.

Zgrada okružne bolnice u Čupriji pri useljenju 1906. godine

Upravnik je, izgleda, po prilici stanovao u bolnici u čiji prilog ide i jedan zahtev iz 1907.godine "da se odobri da konji upravnikovi mogu biti smešteni u bolničkoj supi". Okružna bolnica je 1908.godine imala od osoblja: 1 okružnog fizikusa (upravnik bolnice), 1 ekonomu, 1 lekarskog pomoćnika, 7 bolničara, 1 kuvaricu, 1 pralju i 1 honorarnog sveštenika. Kada je počeo Prvi svetski rat, upravnik Bolnice dr Djoka Jovanović je mobilisan, a za vršioca dužnosti upravnika je postavljen opštinski lekar dr Nikolaj Semeško epidemiolog.^{5,13-15}

Kada je izvršen proboj Solunskog fronta od 15.do 18.septembra 1918.godine, iste jeseni 7. novembra oslobođena je Čuprija. Međutim, vec na Krfu u maju mesecu 1918.godine medju vojnicima, izbila je eksplozivno epidemija influence. Da zlo bude veće, medju stanovništvom se proširila i najveća ekspanzija je bila decembra 1919.godine, da bi imala svoj vrhunac, po broju obolelih, u januaru 1920.godine. Oskudica u sanitetskom kadru, a naročito lekara, bila je velika. Za vreme rata je poginulo i umrlo od raznih bolesti 147 srpskih lekara, što je bilo oko 30% koliko ih je bilo pre početka rata. U tim prvim posleratnim danima Srbija je imala ukupno 470 lekara, od kojih 323 civilna i 147 vojnih. Sledio je dalji razvoj bolničke službe u čitavoj zemlji. Tako je Srbija, u 1926, godini, imala 64 bolnice. Bolnica u Čupriji tada je imala 96 bolesničkih postelja i pripadala je bolnicama II reda. Od specijalističkih odeljenja imala je hirurško, interno, infektivno, venerično i za "posmatranje". U 1928.godini imala je 28 službenika i to: 3 lekara (2 internista i 1 hirurg), 1 apotekara, 1 ekonomu, 2 zvaničnika, 1 babicu, 1 instrumentara, 1 previjača, 8 bolničara, 1 nadzornicu rublja, 1 pralju, 1 fijakeristu i 7 služitelja. U Okrugu moravskom, pored ove Oblasne bolnice, postojala je bolnica u Jagodini i Svilajncu. Sledeće 1927.godine otvorena je i bolnica u Despotovcu. Bolnica u Čupriji je od svog osnivanja 1881.do1922.godine nosila naziv "Čuprijska okružna bolnica". Po uredbi od 28.aprila 1922.godine, predviđena je podela Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca na 33 oblasti, a da se ukinu okruzi, pa je Čuprijska bolnica postala oblasna, i na njenoj kapiji, gvozdanim slovima, bio je istaknut natpis "Oblasna bolnica". Štambilj i okrugao pečat nije menjan. Pošto je ova Oblasna bolnica imala 120 postelja u 1929.godini dobija naziv "Državna bolnica II reda". U 1931.godini Državna bolnica II reda se proglašava u Banovinsku bolnicu Moravske banovine. Taj naziv je nosila sve do postojanja Kraljevine Jugoslavije, odnosno do 1941.godine.¹⁶⁻¹⁸

Jugoslavija je 6.aprila 1941.godine bila napadnuta sa svih strana od nemačke, italijanske, bugarske i mađarske vojske, tako da je posle 15 dana bila okupirana i rasparčana. Prema mobilizacijskom planu bilo je predviđeno da se u slučaju rata u Čupriji, pored postojeće Banovinske bolnice, formira i velika rezarvna vojna bolnica. Odmah po prestanku rada

škola, po naredjenju ministarstva prosvete, u zgradi Gimnazije je useljena Timočka divizijska bolnica, koja je bila dobro opremljena i snabdevena kompletnim inventarom, lekovima i namirnicama. Nemačke trupe, posle 15-20 dana od ulaska u Čupriju, zauzele su civilnu bolnicu za svoje potrebe, a bolničko osoblje, sa ranjenicima, je prebačeno u privremenu rezervnu bolnicu u Jagodini, koja se nalazila u zgradama civilne bolnice i Učiteljske škole. Ova bolnica je bila prepuna bolesnicima i ranjenicima, čiji se broj kretao od 300 do 400. Posle 5-6 meseci provedenih u Jagodini bolnica se ponovo vratila u Čupriju i bila smeštena u zgradu Sokolskog doma. Po velikoj zimi 1942.godine preseljena je u Osnovnu školu "Vuk Karadžić", da bi na dan Nove Srpske godine 14.januara 1943.godine bolnica bila ponovo useljena u svoje matične zgrade, u kojima sem golih zidova nije bilo ništa više. Od starog inventara, kojim je ranije Bolnica raspolagala, kada je imala 120 kompletnih bolesničkih kreveta sa svim potrebnim instrumentarijom, sada je imala samo ono što je sa raznih strana skupljeno, a i to je bilo u dugoj upotrebi i dotrajalo pa je kao takvo i škartirano od strane Nemaca. Tokom čitave četvorogodišnje okupacije, Bolnica je na platnom spisku imala 31 službenika, a za prevoz bolesnika, osoblja, životnih namirnica i drugih potreba 1 fijaker, 1 zaprežna kola, 1 saonice i 2 konja. Glavno i jedino prevozno sredstvo u Bolnici (između 2 svetska rata, za vreme okupacije i posle oslobodjenja) do 1953.godine bio je bolnički fijaker, zaprežna kola, saonice i 2 konja. 1953. godine nabavljen je neki polovni džip, a od UNICEF-a su dobijena 2 bicikla (muški i ženski) za prevoz lekara pri obilasku sela i odlaska u sektorske ambulante, radi vakcinisanja stanovništva. Prvi sanitetski automobil kupljen je 1954. godine. Fijaker, sa konjskom zapregom, ostao je osnovno i glavno prevozno sredstvo sve do 1967.godine, kada je izvršena prodaja putem javne licitacije.

35. Vozni park

Fijaker bolnički, glavno prevozno sredstvo do 1967. godine

Posle borbe na Bukoviku, 24.jula 1944.godine, u Bolnici je lečen veliki broj četnika i drugog mobilisanog ljudstva u Ivankovačkom, Resavskom i Varvarinskom korpusu. Njih su dobrovoljno negovale članice ženskog ravnogorskog pokreta "ravnogorke", a takodje i druge čupričanke, po pozivu i naredbi su učestvovala u nezi ovih ranjenika, održavanju higijene, pripremanju hrane, pranju i peglanju veša, kao i drugim poslovima oko njihovog zbrinjavanja i lečenja. 2.septembra 1944.godine oko 11 sati od strane saveznika bombardovan je kolsko-pešački most na Moravi, ali je u tom bombardovanju stradala i bolnica. Interesantno je, da je zgrada Bolnice na krovu imala veliku oznaku crvenog krsta, te je po ratnim propisima i pravilima bila vidno označena kao sanitetska ustanova. Bolnica je za vreme okupacije nosila naziv "Bolnica", a u 1944.godini "Državna bolnica".¹⁶

Čuprija je oslobodjena 13.oktobra 1944.godine. Borbe između predhodnice Sovjetske armije i nemačkih zaštitnica u varoši počele su 11.oktobra na prilazima Čuprije, kod parnog mlina, iznad groblja, kod Fabrike šećera i Briketnice. U petak 13.oktobra u 5 sati ujutru, okupatori su napustili Čupriju i pri povlačenju minirali su pešački most na Moravi. Civilna bolnica je odmah posle oslobodjenja Čuprije vraćena u svoje sačuvane matične zgrade. Glavna bolnička zgrada je usled bombardovanja bila delimično porušena (srednji deo zgrade i operaciona sala), a u celini onesposobljena. Ispravna je bila samo zgrada infektivnog odeljenja, pa je u toj zgradi i delu Upravne zgrade (sadašnje grudno odeljenje) jedva smešteno oko 40 bolesničkih postelja. Posle šest dana od oslobodjenja Čuprije počela je mobilizacija stanovništva i sa 250 mobilisanih mladića na front su krenuli i mobilisana, jedina dva bolnička lekara, upravnik bolnice dr Vladan Lazarević, šef hirurškog odeljenja i dr Mitar Šaranović, šef internog odeljenja. Pošto je Bolnica ostala bez lekara, to je za vršioca dužnosti upravnika Bolnice postavljen dr Miloš Šarić, sreski lekar, a na dopunski bolnički rad dr Jovan Todorović, uredski lekar i dr Aleksandar Zisić, železnički lekar. Za zbrinjavanje hirurških bolesnika krakotrajno je bio dr Jakov Kliman, hirurg, iz Despotovca, a posle je za neodložne operacije pozivan dr Dušan Milojević, hirurg, iz Senjskog Rudnika. Dr Miloš Šarić vršio je dužnost upravnika Bolnice i bio jedini lekar za celu bolničku skužbu sve do 30.oktobra 1945.godine, odnosno do demobilizacije dr Mitra Šaranovića koji je postavljen za upravnika Bolnice. Bolnica je od II svetskog rata do 1970.godine (Stvaranje Medicinskog centra) imala sledeće nazive: Gradjanska bolnica od 1945.godine, Državna bolnica, od 1946.godine i Opšta bolnica od 1954.godine. Godine 1973.izvršena je integracija Medicinskog centra-Čuprija u Čupriji i Doma zdravlja u Despotovcu, u zajedničku zdravstvenu organizaciju Medicinski centar "Srednje Pomoravlje" u Čupriji. Nakon toga je u ovoj novoformiranoj ustanovi konstituisano 10 osnovnih organizacija udruženog rada: Dom zdravlja "Despotovac", Dom zdravlja "Ražanj", Hirurška grupa "Hirurg", Internistička grupa "Internist", Zajednička medicinska služba "Dijagnostika", Tehničko održavanje i sanabdevanje

“Ekonomat”, Opšta medicina “Medicinar”, Zaštita zuba “Stomatolog” i Ekonomsko-finansijska i opštih poslova “Administracija”. Na čelu svake od ovih osnovnih organizacija udruženog rada bio je rukovodioc. Medicinski centar je 29.12.1973.godine preregistrovan u Organizaciju udruženog rada Medicinski centar “Srednje Pomoravlje” Čuprija u Čupriji, a takodje i sve Osnovne organizacije udruženog rada, ponaosob, kao pravna lica. U 1976.godini je izvršena transformacija ovih 10 Osnovnih organizacija udruženog rada i stvorene 4 Osnovne organizacije udruženog rada: Bolnička medicinska služba “Bolnica”, Vanbolnička medicinska služba “Dom zdravlja” u Čupriji, Dom zdravlja “Despotovac” i Dom zdravlja “Ražanj”. Po Samoupravnom sporazumu o udruživanju rada zdravstvenih radnika u Okrug pomoravskom od 1989.godine, zdravstvena služba za šest opština (Jagodina, Čuprija, Paraćin, Svilajnac, Despotovac i Rekovac) udružena je u jedan Zdravstveni centar, a na skupštini Srbije održanoj 26.jula 1990.godine, donesena je Odluka da njegovo sedište bude u Čupriji. U 1990.godini, Medicinski centar u Čupriji je preimenovan u Zdravstveni centar Čuprija, a Bolnica u organizacionu jedinicu “Bolnička služba” Zdravstvenog centra u Čupriji.

Od ovog jedinstvenog Zdravstvenog centra izdvojila se Bolnica i Dom Zdravlja u Jagodini 24.jula 1992.godine; Dom zdravlja u Svilajncu i Dom zdravlja u Despotovcu u martu 1998.godine; a Bolnica i Dom zdravlja u Paraćinu u decembru mesecu iste 1998.godine.¹⁹

Danas Bolnica nosi naziv “Opšta bolnica Čuprija” i nivoa je sekundarnog pružanja zdravstvenih usluga, sa kapacitetom od 469 postelja (prema službenim podacima Službe socijalne medicine, bolnice Čuprija od 31.01.2016.god.). Savremena bolnica koja je organizovana i saglasno Statutu Opšte bolnice organizaciju rada sprovodi povezivanjem radnih mesta iz nižih delova organizacionih jedinica u više, utvrđene pravilnikom.

Poseđuje sledeće sektore u koje su uključene službe i odeljenja:

Sektor za internističke grane, sa ukupno 273 postelje, u koje su uključene:

Služba interne medicine, Odeljenje endokrinologije i bolesti metabolizma, Odeljenje gastroenterologije, Odeljenje kardiologije, Odsek dnevne bolnice za hemoterapiju, Služba nefrologije, Služba endemske nefropatije i hemodijalize, Služba pneumoftizologije, Služba neurologije, Služba infektologije i Služba dermatovenerologije.

Sektor za hirurške grane medicine, sa ukupno 196 postelja, u koje su uključene:

Služba opšte hirurgije, Odeljenje intenzivne i poluinten-

zivne nege i terapije, Odsek dečje hirurgije, Odsek vaskularne hirurgije, Odsek neurohirurgije, Odeljenje plastične i rekonstruktivne hirurgije i regionalni centar za opekotine, Služba ortopedije i traumatologije, Služba urologije, Služba ORL sa odsekom MFH i Služba oftalmologije.

Sektor kliničke podrške, sa 2 postelje, u koje su uključene:

Služba za kliničku biohemiju, Služba za Ro, CT i UZ dijagnostiku, Služba nuklearne medicine, Služba anesteziologije sa reanimacijom i intenzivnom negom, Služba kliničke patologije i patohistologije i sudske medicine, Prijemno trijažno odeljenje sa urgentnom medicinom, Služba socijalne medicine, Služba transfuziologije i Služba medicinskog snabdevanja.

Služba ginekologije i akušerstva, sa 26 postelja, u koje su uključene:

Odeljenje ginekologije, Odeljenje akušerstva i Odsek neonatologije.

Služba pedijatrije, sa 23 postelje

Služba za produženo lečenje i negu sa fizikalnom medicinom i rehabilitacijom sa 38 postelja

Služba psihijatrije, sa 40 postelja

Sektor za opšte pravne i ekonomsko - finansijske poslove, u koju su uključene:

Služba za opšte pravne poslove i Služba za ekonomsko-finansijske poslove

Tehnička služba

U bolnici je za redovni rad angažovano ukupno 843 zaposlenih radnika na neodređeno vreme koji se finansiraju iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja. Po stručnoj spremi struktura zaposlenih je sledeća: 151 doktor medicine od kojih je 135 raznih specijalnosti i subspecijalnosti, 2 lekara opšte medicine i 14 lekara na specijalizaciji, 3 farmaceuta, 508 medicinskih radnika srednje stručne spreme-medicinske sestre, tehničari, laboranti, 11 zdravstvenih saradnika, 47 nemedicinskih administrativnih radnika, 123 nemedicinskih tehničkih radnika (pomoćni radnici). Po svojoj tehničkoj opremljenosti spada u najopremljenije bolnice svog ranga sa najsavremenijom opremom i aparatima počev od opreme za procedure i metode savremene kompletne dijagnostike, do opreme za najsavremenije operativne zahvate raznim operativnim pristupima i metodama, egzo i endo metodama. Takodje, odsek hemodijalize poseduje 25 dijaliznih mesta i opskrbljuje potrebe čitavog regiona, Odsek za stacionarnu terapiju radioizotopima poseduje 2 postelje gde se jedino u regionu, primenjuje ova vrsta jedinstvena terapije u lečenju onkoloških pacijenata.

Zbog razvoja i ovakve organizacije bolnice Čuprije, sadašnjost iziskuje i obeležavanje pojedinih jubileja. U susret obeležavanju svog pedesetogodišnjeg postojanja ide Služba Patologije, koja je osnovana još 1968.godine. Njeno osnivanje imalo je značajnu ulogu za razvijanje specijalističke grane patologije kao specijalizovane medicinske delatnosti u zdravstvu u Srbiji. Sam razvoj patologije, kao grane medicine u Srpskom zdravstvu ima svoj istorijski početak.

Zgrada spratna za Prosekturu Opšte državne bolnice u Beogradu sagrađena je još 1908.godine. Prvi prosekter bio je dr Eduard. Institut za opštu patologiju i patološku anatomiju osnovan je 1922.godine, a prvi upravnik bio je dr Djordje Jovanović, profesor patologije na Medicinskom fakultetu u Beču. Prvobitno je bio smešten u prostorijama Bakteriološkog odeljenja Glavne vojne bolnice u Beogradu, a zatim u prostorijama Prosekture Opšte državne bolnice u Beogradu. Svečano otvaranje Instituta u novosagrađenoj, sadašnjoj, zgradi bilo je u 1926.godini. Institut za patološku fiziologiju osnovan je 1957.godine, pod rukovodstvom prof. dr Ksenofona Šahovića. Sekcija za patološku anatomiju Srpskog lekarskog društva osnovana je 9.februara 1963.godine, a sekcija za sudsku medicinu 17.aprila 1962.godine.

Odsek za patološku anatomiju, pato-histologiju i sudsku medicinu u Čuprijskoj bolnici osnovan je u 1968.godini, sa smeštajem u prostorijama bivšeg Dispanzera za dečje bolesti. Osnivač odseka je bio dr Bratislav Glavičić, doajen Patologije Pomoravlja, prvi specijalista patolog za čitavo Pomoravlje.

Takodje 1975.godine, u okviru Službe za patologiju i sudsku medicinu, dr Bratislav Glavičić je oformio i Dispanzer za onkologiju u Čuprijskoj bolnici, koji je prvobitno bio smešten u adaptiranom podrumu internog odeljenja. Kasnije 1983.godine je iseljen i sa odsekom patološke-anatomije i sudske medicine smešten u prostorije bivše Dečje preventivne stomatološke službe. Odsek patološke anatomije i sudske medicine je u 2003.godini preseljen u istočni deo zgrade bivših prostorija ORL-odeljenja, inače deo zgrade prvo sagrađene bolnice od 1906.godine, gde se i sada nalazi.

LITERATURA

1. Mitić B. Zdravstveni centar u Čupriji - od prvih lekara do danasnjih dana. Čuprija: Zdravstveni centar u Čupriji i Podružnica Srpskog lekarskog društva "Pomoravlje" Čuprija, 2005.

2. Stanojević V. Likovi i dela istaknutih lekara od osnivanja Srpskog lekarskog društva do danas. U: Đurić DS, ur. Spomenica Srpskog lekarskog društva 1872-1972. Beograd: Srpsko lekarsko društvo, 1972; 22-55.

3. Arhivska gradja. Fond "Kneževa kancelarija". Beograd: Arhiv Srbije, XXI-1469; XXI-1526.

4. Arhivska gradja. Fond "Kneževa kancelarija". Beograd: Arhiv Srbije, XXI-1819.

5. Mihailović V. Iz istorije saniteta u obnovljenoj Srbiji od 1840-1860. Beograd: Srpska akademija nauka, 1951.

6. Arhivska gradja. Beograd: Srpski arhiv, 6, 1896, 358; 1, 1897, 43; 1898, 31, 260.

7. Mitić B. Postanak i otvaranje civilne bolnice u Čupriji. *Srp Arh Celok Lek* 1971; 99: 665-8.

8. Katić R. Srpska medicina od IX do XII veka. Beograd: Srpska akademija nauka, 1967.

9. Djordjević SP. Razvoj medicinske misli i obrazovanje srpskih srednjovekovnih bolnica i medicinskih škola. Beograd: Arhiv za istoriju zdravstvene kulture Srbije, 1988; 1-2: 27-49.

10. Jovanović-Simić J. Prva varoška bolnica u Beogradu - prošlost, sadašnjost i budućnost. *Nasleđe* 2009; 10: 213-220.

11. Djordjević V. Istorija srpskog vojnog saniteta. Knj. 1, 1835-1875: istorija srpskog vojnog saniteta za prvih 40 godina njegovog razvitka. Beograd: Državna štamparija, 1879.

12. Arhivska gradja. Arhiv Srbije, Fond Sanitetskog odeljenja Ministarstva unutrašnjih dela, Registar i Delovodni protokol za 1852. Beograd, 1852.

13. Djordjević V. Istorija srpskog vojnog saniteta. Knj. 4, Istorija poljske vojno-sanitetske službe u srpskoj vojsci za vreme srpsko-bugarskog rata 1885-1886. Beograd: Srpsko lekarsko društvo, 1886.

14. Subotić VM. Srpski lekari i srpske dobrovoljne bolničarke u ratovima s Turcima i Bugarima 1912. i 1913. g. Beograd: Štamparija "Sv. Sava", 1919.

15. Mitić B. Razvoj i rad civilne bolnice u Čupriji od osnivanja do I svetskog rata. Beograd: Arhiv za istoriju zdravstvene kulture Srbije I, 1971, 90, 91.

16. Djuljić D, Milačić M. Hronika Čuprije. Čuprija: Opštinski odbor Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata, 1977.

17. Milovanović V, ur. Medicinski godišnjak Kraljevine Jugoslavije. Beograd: Jugoreklam, 1933.

18. Nikolić BD. Moravski glasnik, 14 maj 1933. Čuprija, Paraćin: Štamparija "Žikišon", 1933.

19. Živanović B, Popović D, Jovanović M, Marković Z. Pomoravlje u NOB i revoluciji 1941-1945. Drugo dopunjeno izdanje. Svetozarevo: Istorijski Arhiv, Gornje Pomoravlje, 1987.